

MILLIY QÁDIRYATLARDÍ SÁWLELENDIRIWDE XALÍQLAR DOSLÍGÍNÍN ÁHMIYETI

Bayniyazov Jańabay Kenesbaevich – *assistent oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

Tayanış sózler: milliy qádiryat, mádeniyat, kórkem óner, muzıka óneri, sociallıq, milletleraralıqlıq tatıwlıq, mámleketlik siyasat, milliy dástúr.

Ключевые слова: национальные ценности, культура, художественное искусство, искусство музыки, социальный, межнациональное единство, национальная политика, национальная программа.

Key words: national values, culture, artistic art, music art, social, international unity, national polity, national program.

Bárshemizge belgili, milletleraralıq tatıwlıq hám xalıqlar doslıgı máselesi mámleketlik siyasatı dárejesine kóterilgen. Búgingi kúnde Ózbekstanda jasawshı birneshe millet wákilleri tatıw turmıs keshirmekte. Hárbir millettin qáliplesiwinde basıan keshirgen tariyxı, mádeniyatı, tili, úrp-ádet dástúrleri hám qádiriyatları bar. Xalıqlar doslıgı qaraqalpaq xalqında qádiriyat dárejesinde ásirler dawamında qáliplesip, usı kúnge jetip kelgen.

Ğárezsizlik jıllarında bul hárbir xalıqtın milliy ózgesheligin tanıtw, ózine tán milliy qádiriyatlardı kórsetiw biraz jańa basqıshlarğa kóterildi. Bunın ayqın dálili sıpatında elimizde alıp barılıp atırğan izbe-izlik reformalar, konsepciyalar tiykarında kóriwimizge boladı. Bunda 2017-2021-jılları Ózbekstan Respublikasınıń rawajlandırıwdın eń tiykarǵı bes baǵdarı boyınsha Háreketler strategiyası hám onıń besinshi qáwipsizlik, milletleraralıq tatıwlıq hám diniy bawırı keńlikti támiyinlew haqqında aytıp ótiw orınlı.

Bul boyınsha Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tárepine ayırıqsha itibar qaratilıp elimizde «30-iyul - Xalıqlar doslıgı kúniń belgilew haqqında»ǵı Ozbekstan Respublikasınıń Nızamı qabıl qılınǵanlıǵınıń ózi tariyxıy waqıya bolıp esaplanadı. Xalıqlar doslıgınıń kórinislerin elimizde rawajlanıwına úles qosıp atırğan bárshe tarawlarında tálim, densawlıq, ilim-pán hám mádeniyat sıyaqlı jámiyetlik tarawlarda jemisli miynet etip, Ana watanımızdın gúllep, jaynap-jasnawına, párawan turmısın támiyinlewine, respublikanıń xalıqlar maydanındaǵı abırayın ele de, asırıwǵa óz úlesin qosıp kelmekte. Biz bul maqalamızda milliy qádiriyatlardı sáwlelendiriwde xalıqlar doslıgı áhmiyetine toqtap ótemiz. Onıń kórinislerin xalıq awızeki dóretpelerinen dástanlar, terme-tolǵawlar, kórkem ádebiyat, milliy úrp-ádetlerimiz, ayaq-oyın kórkem óneri, milliy muzıka, baqsıshlıq hám jırawshılıq ónerleri arqalı kórsetip ótsek boladı.

Muzıkalıq tárbiya - bul muzıkanttı tárbiyalaw emes, eń aldı menen adamdı tárbiyalaw bolıp esaplanadı. Qaraqalpaq xalıq pedagogıkası muzıkalıq qurallar menen barlıq waqıt jaslardı estetikalıq jaqtan tárbiyalawǵa háreket qılǵan. Aytıp ótiw kerek, qaraqalpaq xalqınıń ápsanalıq namalarınń biri «Qara jorǵa» dúnyadaǵı teńlesi joq nama. Jılcını, atı húrmet qılǵan qaraqalpaq xalıq jorǵa minip, kewil kóteriwdi ayırıqsha qızıq bahalaǵan. Namadaǵı jorǵa júrisi ápiwayı qarapayım ırǵaqlar menen tásirli etip jetkerip berilip adamǵa úlken yosh kúshli jiger beredi. Jáne bir aytıp ótetuǵın jeri muzıka milletke qaramastan, qaysı xalıqtın adamı bolsa da odan ózindegi muzıkaǵa jaqınlıqtı sezedi hám qaraqalpaq xalqınıń ózligin joytpaǵanına tań qaladı. Mine usı qaraqalpaq xalqınıń muzıkalıq mádeniyatın jetilistiriwde, jaslardın ónerge, sonın ishinde muzıkaǵa degen kózqarasın qáliplestiriwde xalıq pedagogıkasınıń xızmeti ayırıqsha úlken. Qaysı namanı alıp qarasaq ta olar atqarıwshılıq ózgeshelikleri menen, ózine tán hár túrliligi, muzıkalıq bezetiliwleri menen bir-birinen ayırıp turadı.

Putkil xalıq dóretywshilik jemisiniń nátiyjesi, pedagogikalıq mádeniyat tiykarǵı ańlatpası bolıp, onıń túbiri áyyemgi-áyyemgilerge barıp taqaladı. Ol ózinde xalıqtın árman-tilekleri, insan, shańaraq, jaslardın tárbiyası haqqındaǵı qıyallardı sáwlelendiredi. Ilimpazlardın pikirine kóre xalıq pedagogıkası miynetkesh xalıq hám xalıq oyshılıǵınıń jaslardı árman maqsetke muwapıq insanlar etip jetistiriwdegi tárbiyanıń maqset hám wazıypalarına bolǵan qarawları hám de xalıq kópshiligi tárepinen tálim-tárbiyanı ámelge asırıw boyınsha qollanıw kelingeni usıl, kónlikpe hám ilimiy tájiriybeler birigin ańlatıwshı tájiriybeler tiykarında toplanǵan bilim hám maǵlıwmatlar kompleksi bolıp tabıladı. Basqasha etip aytqanda, xalıq pedagogıkası xalıq awızeki tárizde jaratqan hám áwladtan-áwladqa ótip kiyatırǵan tárbiya haqqındaǵı maǵlıwmatları deregi esaplanadı [1].

Haqıyqatında jaslardı tárbıyalawda eń aldǵı menen olardı óziniń kindik qanı tógilgen Ana watanın súyiwshilikke, sadıqlıq, pıdayılıqqa, mehir-aqıbetli etip tárbıyalawdıń bir kórinisi olardı xalıqtıń belgili shayırları, jazıwshıları tárepinen dóregen qosıqları arqalı olardı úgıt-násiyatlap otırǵan. Shıńında da, Ajiniyazdıń «Bozataw» naması poetikalıq teksti menen muńlı, tásirli nama organikalıq ráwishte baylanısp ketken. Bul nama taza, anıq, ashıq lirikanıń ájayıp kórinisi bolıp esaplanadı. Bul «Bozataw» qosıǵı arqalı tuwılǵan jerden ayrılıw, qıynshılıqta turmıs keshiriwleri sáwlelengen bolsa, shayırdıń «Ellerim bardı» qosıǵı bolsa jaslarda Watanǵa bolǵan muhabbatın, maqtanış sezimlerin oyatıp otırǵan. Búgingi kúnde bul qaraqalpaq xalqınıń klassik shayırı Ajiniyaz Qosıbay ulınıń 200 jıllıǵı qarısında onıń tańlamalı shıǵarmalarınń Túrki hám Azerbaijan tillerine awdarmalanıp, onıń miyrasları Xalıqaralıq kólemde úyrenilip atır. Bunday eń tiykarǵı baslamanı Prezidentimizdiń 2024-jıl 16-iyuldegi «Ataqlı qaraqalpaq shayırı hám oyshılı Ajiniyaz Qosıbay ulı tuwılǵanlıǵınıń 200 jıllıǵın keń belgilew haqqında»ǵı arnawlı qararı tiykarında respublikamız boylap ilajlar ótkerildi. Shayırdıń miyrasların onıń dóretiwshiligi xalqımızdıń mádeniyatın, kórkem ónerin hám ádebiyatın rawajlandırıw, ásiyese jas áwladtı watan súyiwshilikke hám iygilikli ideyalar ruwxında tárbıyalawda úlken áhmiyetke iye esaplanadı.

Ilımpaz A.E.Izmaylovtıń kórsetiwinshe xalıq miyrasları ásirler dawamında áwladtan-áwladqa ótken tárbıya haqqındaǵı bilimlerdiń jıyındısına emes, bálki xalıqtıń tálim-tárbıyalıq iskerligi tájiribesi tiykarında usı bilimlerdiń ilmiy tájiribe hám kónlikpege aylanıw kompleksi bolıp tabıladı. Haqıyqatında da xalıq pedagogikası tek tálim-tárbıya procesi emes, bálki tálim procesinde tiykarǵı derek sıpatında úlken áhmiyetke iye boladı [2]. Solay eken, alımınıń atap ótiwinshe xalıq pedagogikası tárbıyasında tálim hám tárbıya

óz ara procesi sıpatında óz ańlatpasın tabıwı kerek. Yaǵnıy, xalıq pedagogikası xalıq jámaátiniń tariyxıy jáne socialıq tájiribesi retinde awızeki formada áwladtan-áwladqa ótip kelgen tájiribede sinap kórilgen hám jıyılǵan ómirlik bilimler, maǵlıwmatlar, ilimiy tájiribe hám kónlikpeler kompleksi, keń qamılǵan, kóp qırılı bolıp, izertlewshilerdiń onıń dereklerin tómendegilerden ibarat dep kórsetedi [3].

Xalıq awızeki dóretiwshiligi, dástanlar, milliy úrp-ádetler dástúrleri, xalıq oynları, xalıq ámeliy kórkem óneri hám ónermentshilik, milliy muzıka, ayaq oın kórkem óneri, baqsı hám jurawshılıq, terme-tolǵawlar biz bul dereklerdiń kóbisi bólek emes, bir-birine uqsas halda táriyiplenedi. Mısalı, xalıq awızeki dóretiwshiligi quramında milliy úrp-ádetler dástúrlerin, xalıq namaların, xalıq oynların, xalıq ámeliy kórkem ónerin hám ónermentshiligine tiyisli, milliy oın kórkem óneri, jurawshılıq kórkem óneri hám basqa derekleri de úyreniw múmkin. Biz sol dereklerden eń zárúrli xalıq awızeki dóretiwshiligi bolıp, xalqımızdıń óz tariyxıy-social rawajlanıwı dawamında áwladtan-áwladqa ótip, jetip kiyatırǵan, jaslardıń ruwxıy-ádep ikramlıq tálim-tárbıya rawajlanıwında ózine say tásir sheńberine iye dep bilemiz.

Xalıq awızeki dóretiwshiligi xalıq ómiriniń kórkem ańlatpası bolıp, xalıqtıń sociallıq ómir haqqındaǵı túsiniqlerin, oın-zawqın, social-tariyxıy, filosofiyalıq, kórkem-estetik tarawların ózinde sáwlelendiredi. Sol sebepli de xalıq awızeki dóretiwshiliginiń social qımbatı, onıń bilimlendiriw, ideologiyalıq tárbıyalıq hám estetikalıq áhmiyetke iye ekenligi menen belgilenedi. Ol xalıqtıń uzaq tariyxı, úrp-ádeti, sociallıq ómiri, dúnyaǵa kózqarasınıń keńligi, social múnásibetiniń hár túrliligi, arzu-úmitleriniń dańqlı hám tereńligi menen bilim beredi hám ruwxıy-etikalıq tárbıya deregi bolıp esaplanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Mirtursunov Z.O'zbek xalq pedagogikası (folklor materialları asosida). Toshkent, Fan.1973.-24 b.
2. Izmaylovning A.E.Narodnaya pedagogika: Idei vospitaniya narodov Sredney Azii Kazaxstana. M.Pedagogika 1992 yil.
3. Tilegenov A. Xalq dostonlari vositasida o'smirlarni ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash (Alpomish dostoni misolida): Ped.fan.nom. Dis. ... – T.: O'zPFITI, 1997. –B.140.

REZYUME. Xalıqlar doslıǵı hám milletleraralıq tatıwlıq máselesi mámleketlik siyasatı dárejesine kóterilgen. Búgingi kúnde Ózbekstanda jasawshı birneshe millet wákileri tatıw turmıs keshirmekte. Hár bir millettiń qalıplesiwinde basıman keshirgen tariyxı, mádeniyatı, tili, úrp-ádet dástúrleri hám qádriyatları bar. Xalıqlar doslıǵı qaraqalpaq xalqında qádriyat dárejesinde ásirler dawamında qalıplesip, usı künge jetip kelgen. Gárezsizlik jıllarında bul hár bir xalıqtıń milliy ózgesheligin tanıtıw, ózine tán milliy qádriyatları

kórsetiw biraz jańa basqışlarǵa kóterildi. Bul maqalada xalıq awızeki dóretpelerin, muzıka ónerin, milliy qádıratlardı olardıń úyreniwde ózine tán ózgesheliklerin toqtap ótıledi.

РЕЗЮМЕ. Дружба народов и межнациональная проблема подняты на уровень государственной политики. В эти дни в Узбекистане проходят торжественные мероприятия представителей нескольких национальностей. Каждая нация имеет свою историю, культуру, язык, обычаи и традиции, которые она пережила на своем пути. Дружба народов в разбойничьем народе, в силе вооруженных сил, в перевозке пленных продолжается и по сей день. В годы независимости это поднялся на новые уровни, продемонстрировав национальные особенности каждого народа, показав свои национальные способности. В этой статье люди рассказывают о музыкальных традициях, искусстве музыки, национальных достоинствах, о том, как они отличаются друг от друга.

SUMMARY. Raising of the national and ethnic problem to the level of state policy. Solemn events of representatives of several nationalities take place in Uzbekistan. Each nation has its own history, culture, language, customs and traditions, which it has survived on its own way. Friendship of peoples in the robbery of the people, in the armed forces, in the transportation of prisoners continues to this day. In the years of independence, this harbinger has risen to a new level, demonstrating the national peculiarities of the people, showing its national capabilities. In this article, people talk about musical traditions, music art, national values, how they differ from each other.

ПРАЗДНИКИ ДРУГИХ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ В УЗБЕКИСТАНЕ КАК СИМВОЛ ДРУЖБЫ НАРОДОВ

Жуманов Куўаныш

Кафедра техногенной искусства

Tayanch soʻzlar: etnik guruhlar orasidagi munosabatlar, madaniy hilma-hillik, madaniy garmoniya, tolerant, milliy bayramlar, etnik kelishuv, Oʻzbekiston etnik guruhları.

Ключевые слова: Межэтнические отношения, культурное разнообразие, межкультурная гармония, толерантность, национальные праздники, межнациональное согласие, этнические группы Узбекистана

Key words: Interethnic relations, cultural diversity, intercultural harmony, tolerance, national holidays, interethnic agreement, ethnic groups of Uzbekistan.

Узбекистан — многонациональная страна, в которой проживает более 130 этнических групп. Это государство является примером гармонии и мирного сосуществования различных народов и культур. Одним из важнейших аспектов межнационального согласия и дружбы является уважение к традициям и праздникам всех народов, живущих на территории Узбекистана. Праздники различных национальностей становятся важной частью общественной жизни, объединяя людей, создавая атмосферу взаимопонимания и поддержки. В этой статье мы рассмотрим, как праздники других национальностей, проживающих в Узбекистане, способствуют укреплению дружбы народов и гармонии в обществе.

*Многонациональность Узбекистана:
исторический контекст*

Узбекистан всегда был местом пересечения разных культур и народов. Благодаря своему расположению на Великом

шелковом пути, через территорию страны проходили торговые и культурные потоки, в результате которых сформировалась уникальная этническая картина. В Узбекистане проживают узбеки, русские, таджики, казахи, корейцы, татары, армяне, евреи и другие народы, каждый из которых привнес в культуру страны свою особенность.

С момента независимости Узбекистан активно развивает политику многонационального государства, делая акцент на сохранении культурных традиций всех народов, проживающих в стране. Важной частью этой политики является признание и празднование праздников разных этнических групп, что способствует укреплению взаимного уважения и дружбы.

Праздники узбекского народа и их значение для дружбы народов

Главными национальными праздниками Узбекистана являются Навруз — древний праздник весны и обновления, и День независимости. Эти события имеют глубокие